

Asia: VN/4165/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä ja maankäyttö- ja rakennuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomionne rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä annettavasta laista.

Rakennetun ympäristön tietojärjestelmää koskeva kokonaisuus on lähtökohdiltaan ja tavoitteiltaan kannatettava. Uudistus parantaisi tiedon käytettävyyttä, laatua sekä saatavuutta. Uudistus myös pitkällä aikajänteellä keventäisi tiedonhallinnan vaatimia resursseja.

Lakiesityksessä kunnat ja maakuntien liitot veloitetaan luovuttamaan rakennetun ympäristön tietojärjestelmään useita kaavoitusta koskevia asiakirjoja eri tiedostomuodoissa. Tärkeää on, että laissa huomioidaan tietojen vaihtoehtoinen tallennustapa rajapintaratkaisujen rinnalla.

Monien esitettyjen prosessien toteuttaminen vaatii uudistuksia kuntien ja maakuntien tietojärjestelmiin, mikä aiheuttaa kustannuksia ja luo uudenlaista osaamistarvetta, mitä etenkin pienillä kunnilla ei entuudestaan välttämättä ole. Näin ollen olisikin ollut todella tärkeää, että kuulemisaika olisi ollut pidempi, jotta kunnat ja maakunnat olisivat kerenneet paneutua ehdotuksen pohjalta tuleviin veloitteisiin suhteessa siitä saataviin hyötyihin ja antamaan näistä lausuntonsa.

Koska esitettyssä uudessa tietojärjestelmäratkaisussa vietäisiin tietoja kaavan eri vaiheista, on oleellista, että julkisissa tietopalveluissa ja rajapinnoilla on selkeästi esillä tieto tarkasteltavan kaavan vaiheesta, jottei käyttäjälle jää epäselvyyttä tarkastelemissaan kaavan voimassaolosta tai lainvoimaisuudesta

Lakiluonnoksen 16 §:ssä säädetään maksuista. Lakiluonnoksen mukaan viranomaisilla olisi oikeus saada maksutta tehtäviensä hoitamisen kannalta tarpeellisia tietoja rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä. Maksuja voitaisiin periä Suomen ympäristökeskuksen toimesta vain tarpeellisista toimista, kuten rajapintojen perustamisesta, ylläpidosta ja käyttöoikeuksien perustamisesta.

Hämeen liitto edellyttää, että maakuntien liitot tulee lukea niiden viranomaistahojen joukkoon, jotka saavat maksutta tehtäviensä hoitamisen kannalta tarpeellisia tietoja rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä, ja joiden rajapintapalvelut ovat maksuttomia.

Lakiluonnoksen luvussa kolme on esitetty, että tiedon käyttösäännöillä ja luokittelulla voidaan nykyistä paremmin ennaltaehkäistä kansallisen turvallisuuden kannalta herkän tiedon päätymistä alueidenkäytön suunnitteluprosessiin. Tavoite on tärkeä, mutta kaavoitusviranomaisilla tulee olla pääsy tarpeellisilta osin kansallisen turvallisuuden kannalta herkkään tietoon ja mahdollisuus ottaa ko. tieto huomioon alueidenkäytön suunnitteluprosessissa. Julkisuuteen kansallisen turvallisuuden kannalta herkän tiedon päätymistä on erityisesti syytä ennaltaehkäistä.

Yleiset huomionne maankäyttö- ja rakennuslakiin esitetyistä muutoksista.

Maankäyttö- ja rakennuslain muutoksilla mahdollistetaan muun muassa kaavoituksen digitalisaatiokehityksen jatkuminen ja kaavatiedon tallentaminen Rakennetun ympäristön tietojärjestelmään. Tämä on hyvä kehityssuunta.

Lakiin kirjatut vaatimukset kaavakohteiden ja -määräyksiä valtakunnallisesta vakiomuotoisuudesta on kunnianhimoinen tavoite. Maakuntaliittojen käytössä olevan yhtenäisen HAME-tietomallin työstämisessä tätä kohti on pyritty jo useiden vuosien ajan. Pyrkimys kaavojen vakiomuotoisuuteen saattaa asettaa suuria haasteita itse maankäytön suunnittelulle, jos järjestelmästä tulee liian jäykkä tai kaavakohde-/ kaavamääräyskokoelma ei pysy reaali maailman kehityksen ja suunnittelutarpeiden mukana. Myös alueiden erilaisuus ja erityistarpeet kaavoituksessa tulee ottaa huomioon yhtenäistämistä suunniteltaessa.

Suunnittelun täytyy jatkossakin perustua suunnittelu ympäristön tarpeisiin. Tulee huolehtia siis siitä, ettei Rakennetun ympäristön tietojärjestelmä tai kaavamääräyskokoelma rajoita tai ohjaa suunnittelua, vaan toimii laadukkaana alueidenkäytön suunnittelun mahdollistajana.

Esitysluonnoksessa todetaan, että maakuntakaavat sisältävät usein sanallisia suunnittelu-, rakentamis- ja suojelumääräyksiä, joiden esittäminen kartalla ei ole tarkoituksenmukaista. Kaikkien kaavakohteiden tai kaava-alueen maankäyttöä ohjaavien tietojen tulee olla näkyvillä ja saatavilla yhtäläisesti, jotta saatavilla olevien tietojen hyödyntäminen on sujuvaa ja väärintulkinnan mahdollisuus vähenee.

Tietomallimuotoisen kaavan luettavuus on avainasemassa, kun määritellään kaavan esittämistapaa. Laissa tulisi näkyä edellytys siitä, että kaavan tietosisältö esitetään myös käyttäjälle ymmärrettävässä muodossa, ei vain koneluettavassa muodossa.

Yleiset huomionne koko esitysluonnoksesta.

Hämeen liitto katsoo, että esitysluonnoksessa esitetyt tavoitteet toteutuessaan sujuvoittanevat monia prosesseja. Alueidenkäytön suunnittelun digitalisaatiossa on tärkeää varmistaa, etteivät tekniset ratkaisut, kaavoituksen yhteismitallistaminen tai kaavan esitystavan vakioitu muoto rajoita tai ohjaa suunnittelua, vaan että ne toimivat suunnittelun työkaluina. Kaavoituksessa tulee pystyä jatkossakin huomioimaan alueiden erilaiset olosuhteet ja käyttää kaavainstrumentteja joustavasti alueen omiin tarpeisiin vastaten.

Rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä annettava laki

Ovatko ehdotetun lain 5 §:ssä mainitut alueidenkäytöstä tallennettavat tiedot mielestänne kattavat?

Hämeen liitto katsoo, että ehdotetun lain 5 §:ssä mainittuja tietoja varsin kattavina. Tallennettavan aineiston osalta tulee huomioida, että maakuntakaavan ehdotusvaihe on kaksiosainen.

Huomionne ehdotetun lain 13 §:ssä mainituista julkisessa tietopalvelussa jaettavista tiedoista.

Vaateet tietojen yksityiskohtaisuudesta on helppo ymmärtää etenkin niiden alueiden osalta, joille kohdistuu rakennuspaineita ja joita kehitetään. Erityistä huomiota tulee kiinnittää yksilön tietosuojan lisäksi turvallisuuteen ja omaisuuden suojaan.

Huomionne ehdotetun lain 14 §:n perusteella muulle kuin viranomaiselle teknisen rajapinnan avulla luovutettavista tiedoista (luonnos valtioneuvoston asetuksesta).

-

Muut huomiot

Huomionne koko esitysluonnoksen vaikutusarvioinneista.

Maakuntaliitoissa on tehty vuosia työtä valtakunnallisesti yhtenäisen HAME-maakuntakaavatietomallin kehittämisessä ja käyttöönotossa. Vaikutusten arvioinnissa jää epäselväksi, kuinka suuri työ tulee olemaan maakuntakaavojen tuottamisessa RYTJ:n vaatimaan, uuteen valtakunnallisesti yhtenäiseen koneluettavaan tietomallimuotoon. Epäselväksi jää myös mitä RYTJ-yhteensopivuus vaatii nykyisiltä tietojärjestelmiltämme. Maakuntaliittojen toimintatapojen ja prosessien muutosten laajuus tai sisältö eivät konkretisoidu, eikä näitä vaikutuksia ole kuvattu riittävällä tarkkuudella lakiesityksen vaikutusten arvioinnissa.

RYTJ:n tekninen rajapinta tulee suunnitella yhteistyössä kuntien ja maakuntaliittojen tietohallinnon kanssa, huomioiden tiedontuottajien valmiudet ja mahdollisuudet sen käyttöönottamiseksi.

Hämeen liitto yhtyy kuntien huoleen muutoksen aiheuttamista mahdollisista kustannuksista kunnille ja katsoo, että kunnille ja maakuntien liitoille tulee osoittaa riittävä taloudellinen tuki rakennetun ympäristön tietojärjestelmään siirryttäessä. Sekä kunnat että maakuntien liitot tulevat lisäksi tarvitsemaan teknistä tukea erityisesti alkuvaiheessa, kun siirrytään tuottamaan aineistoja yhteisissä tietomalleissa ja välittämään sitä rakennetun ympäristön tietojärjestelmään.

Muut mahdolliset huomionne esitysluonnoksesta?

Lain kiireinen valmisteluaikataulu ja lausunnonle varattu ajankohta kesälomien aikana ei ole hyvän hallintotavan mukaista. Voimaan tullessaan lain määräykset tulevat muuttamaan maakuntaliitoissa kaavoituksen toimintamalleja ja maakuntakaavan teknistä toteuttamistapaa.

Lakiluonnoksen jatkovalmistelun kannalta olisi lausuntoaika pitänyt ajoittaa siten, että lausuntojen valmisteluun olisi ollut riittävästi aikaa lomakauden ulkopuolella. Koska lakiluonnos toteutuessaan lisää maakuntien tehtäviä, aiheuttaa kustannuksia ja edellyttää osaamista ja resursseja mitä maakuntaliitoissa ei välttämättä ole entuudestaan, olisi lausuntoja pitänyt olla mahdollista käsitellä maakuntien liittojen päätöksentekoeleimissä. Nyt toteutetulla kuulemisaikataululla tämä ei ole mahdollista.

Mustonen Paula
Hämeen liitto